

ГЕНЕЗА КОНЦЕПЦІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Анотація. В статті описується актуальність концепції «освіти впродовж життя», обґрунтовується її належність до ключових компетенцій сьогодення, пояснюються причини переходу від поняття «освіта на все життя» до поняття «освіта впродовж життя». Також розглядаються сучасні визначення «неперервної освіти», наведені в тлумачних словниках англійської мови та в документах провідних міжнародних освітніх організацій. В статті показано передумови появи концепції «освіта впродовж життя» та її динамічний розвиток наприкінці ХХ - на початку ХХІ століття. Також розглянуто основні праці американських та європейських науковців, присвячені концепції «неперервної освіти», в яких вперше задується концепція «неперервна освіта», даються визначення цього поняття та проаналізовані перспективні напрямки подальшого розвитку. Також в статті проаналізовано «Універсальну декларацію прав людини», яка переконливо доводить важливість освіти для дорослих та необхідність навчатись впродовж життя. Крім того, показано активне обговорення актуальності та перспектив подальшого розвитку концепції «неперервної освіти» в світовому освітньому просторі, зазначені основні міжнародні конференції, присвячені питанням освіти для дорослих та необхідності переходу до освіти впродовж життя, проаналізовано їх підсумки.

Ключові слова: ключові компетенції, міжнародна кооперація, мобільність студентів, науково-технічний прогрес, неперервна освіта, освіта для дорослих, постійне підвищення кваліфікації, суспільство знань.

The Genesis of Lifelong Learning Conception and its Basic Theses

Annotation. The actuality of «lifelong learning» conception and why it belongs to the key competences of modern society are described in the article, the reasons of the notion change from «education for the whole life» to «lifelong learning» are explained. Modern definitions of the «lifelong learning» notion from explanatory dictionaries and from leading international educational organizations' documents are considered. The reasons of the conception appearance are identified as well as its dynamic development at the end of the 20th –at the beginning of the 21st centuries. Besides the basic works of European and American scientists dedicated to lifelong learning conception are considered, where the definition of its notion can be found and the perspectives of further research in this direction are analyzed. «The Universal Declaration of Human Rights» is analyzed and it effectively proves the importance of adult education and learning throughout life. Besides, active discussion of lifelong learning conception actuality and the perspectives of its development in the world educational space are shown in the article. The basic international conferences, dedicated to adult education and the importance of transition to learning throughout life are mentioned, their results are summarized.

Key words: key competences, international cooperation, students' mobility, scientific-and-technological advance, lifelong learning, adult education, continual professional development, knowledge society.

Потреба в навчанні та необхідність постійного самовдосконалення супроводжує людину протягом всього її життя. Динамічний розвиток економіки, науково-технічний прогрес, швидке зростання технологічних змін та глобалізація мають великий вплив на необхідність неперервного розвитку та підвищення кваліфікації кожного працівника. Трансформація індустріального суспільства до суспільства знань сприяла актуалізації, визначенню та подальшому розвитку ключових компетенцій. Ці компетенції включають в себе як традиційні вміння, такі як володіння рідною та іноземною мовами, комп'ютерна грамотність, базові знання з математики, так і нові, що є надзвичайно актуальними сьогодні. Серед ключових компетенцій 21 століття навчання впродовж життя визначається як один з пріоритетів [13].

Таким чином, головним результатом

стрімкого науково-технічного прогресу та динамічного розвитку суспільства в ХХ столітті став перехід від поняття «освіта на все життя» до поняття «освіта впродовж життя».

Свідченням важливості та великої значущості неперервної освіти є слова видатного азербайджанського громадського діяча Алі Апшероні: «Педагоги не зможуть когось успішно навчати, якщо в цей час ретельно не вчать самі», яка є надзвичайно актуальною на сьогоднішній день [20].

Поняття «неперервна освіта» («lifelong learning») має декілька визначень. Словник англійської мови Collins визначає неперервну освіту як «забезпечення або використання як формальних, так і неформальних навчальних можливостей впродовж людського життя з метою забезпечення постійного розвитку та вдосконалення знань і вмінь,

необхідних для здійснення професійної діяльності та особистого розвитку» [9].

Схоже визначення ми знаходимо в Кембрижському словнику англійської мови, в якому неперервна освіта визначається як «процес здобуття знань та вмінь впродовж життя, часто для того, щоб успішно виконувати свою роботу» [11].

Словник англійської мови Macmillan дає наступне визначення поняття «неперервна освіта»: «процес здобуття знань і вмінь, що триває все людське життя» [17].

Аналіз порівняльних досліджень Міжнародного інституту планування освіти ЮНЕСКО та Національного інституту педагогічних досліджень в Токіо свідчить, що при описі освіти як неперервного процесу використовуються терміни «lifelong education» (освіта впродовж життя, неперервна освіта), «adult education» (освіта для дорослих), «recurrent education» (освіта, що поновлюється), «continuing education» (освіта, що триває), «continuing professional development» (постійне підвищення кваліфікації, постійний професійний розвиток). В рамках проекту поняття «неперервна освіта» визначається по-новому, а саме: «В широкому розумінні, неперервна освіта є інтегрованим способом учіння з раннього дитинства до похилого віку. В рамках інтеграційного підходу неперервна освіта відповідає різноманітним потребам сучасного суспільства та в континіумі охоплює базову освіту, освіту, що триває, професійну та загальну освіту. Сфера неперервної освіти охоплює цілий ряд програм, що мають різну мету, включаючи базову освіту, освіту впродовж життя та соціалізацію» [5; 2].

В європейській педагогіці думки про необхідність та доцільність освіти впродовж життя розроблені та представлені в праці чеського педагога Я.А. Коменського «Пансофія: Мистецтво навчання мудрості», що є складовою частиною книги «Загальна порада про виправлення справ людських.» В ній автор розглядав всезагальну освіту та залучення всіх без винятку людей до культури як засіб досягнення соціальної гармонії та представив цілісну картину виховання та самовдосконалення людини впродовж життя «від народження до смерті» [3, с. 96].

Передумовою появи концепції неперервної освіти став розвиток освіти для дорослих в позашкільному середовищі в Данії. Ідея народних вищих шкіл з'явилась в 1830-их роках. Її засновником був датський теолог, письменник, філософ, історик, педагог та політик Н. Грундтвіг (1783-1872). На початку 1800-их років у цій країні активно поширювались та розвивались теорія Просвітництва та національний романтизм. Н. Грундтвіг, натхненний цими думками, а також врахувавши особистий досвід навчання в Трінті коледжі в Англії, розвинув концепцію народної вищої школи. Він вдало визначив зростаючу потребу тогочасного суспільства – потребу в просвітництві неосвічених бідних селян. Ця

соціальна група не мала ні часу, ні коштів для навчання в університеті і їй потрібна була альтернатива. Головною метою народних вищих шкіл було допомогти людям стати активними членами суспільства. Навчання проходило в атмосфері взаємної поваги між викладачами та студентами. Екзамени наприкінці навчального курсу не передбачалися. Перша народна вища школа відкрилась в Роддінгу на півдні Данії в 1844 році. Народні вищі школи змінювались з плином часу, проте головні ідеї Грундтвіга стосовно значущості освіти дорослих залишаються актуальними й на сьогоднішній день [10].

В 1916 році Джон Дьюї видав книгу «Демократія та освіта: вступ до філософії освіти», в якій відображено ідеї про необхідність освіти в житті людини та про природність бажання до постійного фахового зростання. Також автор підкреслює соціальну функцію освіти, її роль на шляху до зростання, демократичну концепцію освіти, її основні цілі, філософію освіти, теорію знань та теорію моралі [15].

Концепція «неперервної освіти» тісно пов'язана з раннім розвитком освіти для дорослих. Термін «неперервна освіта» вперше був вжитий в 20-ті роки ХХ століття американським дослідником Е. Ліндеманом у книзі «Значення освіти для дорослих». Він висловив думки щодо актуальності та необхідності подальшого розвитку неперервної освіти, а саме:

1. Дорослі мають мотивацію до навчання, так як навчання може задовольнити їх потреби та інтереси.
2. Орієнтація дорослих на навчання є життєвонеобхідною.
3. Досвід є найбагатшим джерелом освіти для дорослих.
4. Дорослі мають глибоку потребу до самонаправлення.
5. Індивідуальні відмінності між людьми зростають з віком.

Погляди Е. Ліндемана на освіту не обмежувались навчанням у класі та формальним навчальним планом. Його бачення передбачало пошук освітніх можливостей у повсякденному житті. Він відзначав велику роль не лише професійних, а й життєвих ідеалів. На думку Е. Ліндемана, не лише навчальні предмети, а й життєві ситуації та людський досвід є важливим джерелом знань. Він розглядав освіту як життя, все життя як навчання, а тому освітній процес, на його думку, не має меж. Він відчував, що тогочасна освітня система є недосконалою, так як навчальні предмети та викладачі займали в ній провідне місце, а студенти – другорядне. В традиційній на той час освітній системі студент повинен пристосовуватись до навчального плану. В запропонованій Е. Ліндеманом системі освіти для дорослих навчальний план будується відповідно до

потреб та інтересів студентів. Він вважав, що освіта повинна бути суміжною з життям; має періодично змінювати неакадемічні та непрофесійні ідеї; повинна враховувати потреби та особистий досвід людей, які навчаються, як найбільш цінний освітній ресурс [12].

Американський науковець С. Брукфілд узагальнює внесок Е. Ліндемана в розвиток освіти для дорослих, а саме:

1. Концептуалізація освіти для дорослих як спільного й неформального обміну інформацією між тими, хто навчається, та їх вчителями.

2. Критична теорія освіти для дорослих, з якої вони дізнаються про історичність свого індивідуального існування та соціального середовища, про корені своєї особистої та соціальної поведінки.

3. Вступ до концепції андрагогіки в американській літературі, присвяченій освіті для дорослих.

4. Акцент на соціальному значенні освіти для дорослих.

5. Ідентифікація малої педагогічної групи як педагогічного методу, що є унікальним для освіти дорослих.

6. Уточнення навчальної власності освіти для дорослих [4, с. 185].

Аналізуючи результати дослідження світових науковців у розвиток неперервної освіти, варто відзначити Безіла Йекслі, автора книги «Неперервна освіта», у якій розроблено та відображено концепцію зазначеного напрямку. На думку науковця, процес навчання не завершується закінченням певного закладу освіти, а триває впродовж людського життя.

Узагальнюючи хронологічний період 20-ті роки ХХ століття варто відзначити, що поняття «неперервна освіта» та «освіта для дорослих» стали тісно пов'язані між собою. Свідченням цього стало проведення в 1929 році в Кембриджі спеціальної конференції, присвяченої проблемам освіти для дорослих та неперервної освіти. Основоположниками концепції неперервної освіти можна вважати Е. Ліндемана та Б. Йекслі, які забезпечили основу повного розуміння освіти як тривалого життєвого процесу.

Прийнята в грудні 1948 році на Генеральній Асамблеї ООН «Універсальна декларація прав людини» підкреслювала ключову роль освіти в житті людини. Зокрема, в статті 26 зазначається: «Освіта повинна бути направлена на повний розвиток особистості», а в статті 27 йде мова про те, що «кожен має право вільно брати участь в культурному житті суспільства, насолоджуватись мистецтвом, ділитись науковим прогресом та його перевагами» [19].

В 1965 році П. Ленгранд на форумі ЮНЕСКО запропонував визначення неперервної освіти, яке звучить наступним чином: «Неперервна освіта є освітою без вікових обмежень. Освіта та навчання повинні розширюватись, щоб включати всі етапи

життя людини, всі навички та всі галузі знань, використовувати всі можливі засоби, щоб дати людям можливість розвивати свою особистість». В 1970 році П. Ленгранд видав книгу «An Introduction to Lifelong Learning» («Вступ до неперервної освіти»), в якій автор, який є теоретиком та практиком в сфері освіти для дорослих, описує концепцію освіти впродовж життя, пропонує шляхи її подальшого розвитку та виділяє основні очікувані труднощі в процесі її реалізації [16].

В 1968 році американський філософ Р. Хатчінс (1899-1977) видав книгу «The Learning Society» («Суспільство, що навчається»), в якій підтримував ідеї розвитку суспільства, головними цілями якого були освіта впродовж життя, активне соціальне суспільство та соціальний добробут.

В 1972 році на конференції в Токіо було відзначено еволюцію думки в напрямку освіти дорослих, те, що країни, незалежно від досягнутого рівня розвитку, не зможуть досягти поставлених стратегічних цілей та пристосуватись до змін, що відбуваються в суспільстві, якщо вони не надаватимуть підвищену та постійну увагу освіті для дорослих та не забезпечуватимуть її необхідними людськими та матеріальними ресурсами. А тому ЮНЕСКО було рекомендовано створити можливості та скласти план дій для забезпечення розвитку освіти для дорослих. Також під час конференції були укладені рекомендації для країн-членів ЮНЕСКО, що включали в себе 10 розділів та регулювали законодавчі міри для розвитку неперервної освіти в країнах світу. Зокрема, у першому розділі рекомендацій зазначалося, що «освіта для дорослих не може розглядатися сама по собі та є невід'ємною складовою загальної системи неперервної освіти та навчання». Крім того, неперервна освіта розглядається як всеохоплююча діяльність, що направлена на зміну існуючої системи освіти, так і на розвиток всіх можливостей підготовки поза межами системи освіти. Після обговорення остаточна версія тексту була узгоджена та прийнята під час Генеральної конференції на дев'ятнадцятій сесії, проведеної в Найробі (Кенія) в жовтні-листопаді 1976 року. Ці рекомендації були першим міжнародним стандартним інструментом в вищезазначеному напрямку, тому їх важливість важко переоцінити [8].

Цього ж року ЮНЕСКО визнало неперервну освіту основним принципом освітніх систем. Саме з цього часу принцип неперервності став найвпливовішим вектором освітніх перетворень, реформувань та нововведень в країнах світу та забезпечував право людини на доступ до знань та культури, навчання для людського та демократичного розвитку, гуманістичну парадигму [1, с. 107].

В 1973 році в Берні (Швейцарія) відбулася конференція міністрів освіти, яка затвердила загальні принципи переходу до неперервної освіти, які були

затверджені в Стокгольмі (Швеція) в 1975 році [7, с. 483].

В 1993 році під егідою ЮНЕСКО була створена Міжнародна Комісія по освіті в XXI столітті, до складу якої увійшли політики, бізнесмени та науковці з 14 країн світу, яку очолив Жак Делор (Франція). За результатами роботи 8 пленарних сесій та 8 робочих груп, проведених в різних країнах світу, була підготовлена Доповідь Міжнародної Комісії по освіті в XXI столітті [5; 8].

В 1999 році була прийнята Болонська декларація, яка визначила напрямки і динаміку розвитку європейської системи освіти, а саме зростання ролі міжнародної кооперації та співпраці, визнання дипломів та ступенів, введення системи кредитів (ECTS system), сприяння мобільності студентів [18].

В 2000 році в Лісабоні відбувся Європейський саміт, який підтвердив, що успішний перехід до економіки та суспільства знань повинен супроводжуватися процесом неперервної освіти. Головною ідеєю нового підходу є те, що неперервна освіта перестає бути лише одним з аспектів освіти та фахової перепідготовки, а стає ключовим принципом освітньої системи та завдяки участі в ній людини впродовж всього неперервного процесу навчальної діяльності [14].

В 2002 році в Софії (Болгарія) відбулася

конференція «Освіта впродовж життя – на шляху до реалізації програми ЮНЕСКО «Освіта для всіх». У конференції взяли участь понад 200 делегатів з Європи, Північної Америки та Азії представляли міністерства, парламенти, урядові та міжурядові організації, що працюють в сфері освіти для дорослих. Конференція пройшла під егідою міністерства освіти та науки Болгарії, ЮНЕСКО, інститута освіти ЮНЕСКО, Генерального директорату по освіті та культурі Європейської комісії, Європейської асоціації освіти дорослих та інституту з міжнародної співпраці Німецької асоціації освіти дорослих.

За результатами роботи Софійської конференції був прийнятий «Заклик до дій», що представляє собою набір рекомендацій та звернень до тих, хто має право прийняття рішень відповідно до цих рекомендацій. На сьогоднішній день таку ключову роль в розробці та реалізації програм з неперервної освіти відіграють ЮНЕСКО, Європейський парламент, Рада міністрів північних країн, рада Європи, місцеві органи виконавчої влади та недержавні організації [2].

Отже, динамічний розвиток суспільства та необхідність набуття нових знань, що стала особливо актуальною в міжвоєнний період, сприяли активному розвитку освіти для дорослих в 20-ті роки ХХ століття, яка стала відправною точкою становлення та подальшого розвитку концепції неперервної освіти.

Література:

1. Зайцева О. В. Непрерывное образование: основные понятия и определения / О. В. Зайцева // Вестник ТГПУ. – 2009. - № 7. – с. 106-109.
2. Софийская организация по образованию взрослых [Электронный ресурс]. – режим доступа: <http://www.znanie.org/documents/sofia.html>
3. Чемшит О. О., Шенгелая Й. Ш., Пансофія: педагогічна філософія Я.А. Коменського. Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 115/2011. Серія Філософія. – Севастополь, 2011, 95-99.
4. Brookfield S., «The Contribution of Eduard Linderman to the Development of Theory and Philosophy in Adult Education», *Adult Education Quarterly*, Volume 34, Number 4, Summer, 1984, pp. 185-196.
5. Diez-Hochleitner, R. Education for the 21st Century: A Lifetime to Learn/ R. Diez-Hochleitner // UNESCO Sources. – 1996. – No. 78 \ April. P. 7-8
6. Lifelong education in selected industrialised countries / Ed. by D. Atchoarena. - UNESCO: International Institute for Educational Planning, 1995. – 231 p.
7. 17. Portera A. «Intercultural education in Europe: epistemological and semantic aspects», *Intercultural Education* Vol. 19, No. 6, December 2008, 481-491
8. <http://collections.infocollections.org/ukedu/en/d/Jh1846e/4.1.html#Jh1846e.4.1>
9. <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/lifelong-learning>
10. <http://www.danishfolkhighschools.com/about/history>
11. <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/lifelong-learning>
12. http://en.rfwiki.org/wiki/Eduard_C._Lindeman#Educational_philosophy
13. http://ec.europa.eu/education/policy/school/competences_en.htm
14. http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm#b
15. <http://www.gutenberg.org/files/852/852-h/852-h.htm>
16. <http://www.icevi-europe.org/enletter/issue48.html#a17>
17. <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/lifelong-learning>
18. http://www.magna-charta.org/resources/files/BOLOGNA_DECLARATION.pdf.
19. <http://www.un.org/en/documents/udhr>
20. <http://10.iteach.com.ua/journal-page/34>